

POLYURIÁS ÁLLAPOTOK DIFFERENCIÁLDIAGNOSZTIKÁJA

• Csecsemő- és Gyermekgyógyászati Szakmai Kollégium •

Szerző: dr. Tóth-Heyn Péter

I. ALAPVETŐ MEGFONTOLÁSOK

A polyuria nem önálló betegség, nem is szindróma, hanem egy tünet, ezért a protokoll nem felelhet meg pontosan a betegségek esetében elvárt struktúrájának.

Tekintettel a napi folyadékforgalom normálértékeinek korfüggő változásaira, normál diuresisről is csak az életkor függvényében beszélhetünk. A napi folyadékforgalom, így a diuresis is közvetlen összefüggésben áll a kalóriafelhasználással, illetve az ebből eredő kiválasztandó ozmotikus teherrel, így relatíve legmagasabb a szervezet gyors növekedésének időszakában, elsősorban csecsemőkorban. Mivel az energiaforgalom inkább a testfelülettel, mint a testsúllyal mutat szoros összefüggést, a napi diuresist is célszerű a testfelszínre normalizálni.

Határozottan különbséget kell tenni a gyakori vizeletürítés (pollakisuria), az éjszakai vizeletürítés (nocturia) és a valódi fokozott vizeletürítés (polyuria) között. Jelen útmutató témáját csak a polyuria képezi, jóllehet a két előző állapot gyakran a polyuriára utaló első tünetként szerepel.

1. A PROTOKOLLOK ALKALMAZÁSI / ÉRVÉNYESSÉGI TERÜLETE

Csecsemő- és gyermekgyógyászat, gyermeknefrológia, gyermekdiabetológia.

2. DEFINÍCIÓ

Felnőttkorban polyuriáról beszélünk napi 3 litert meghaladó vizeletmennyiség esetén. Gyermekkorban jó megközelítést jelent a napi 2000 ml/1,73 m² testfelület, mint a normál diuresis felső határa.

2.1. Kiváltó tényezők:

A polyuria lehet renalis vagy extrarenalis eredetű.

Renalis eredetű polyuriában a vese koncentrálóképesége károsodott, genetikai vagy szerzett okok következtében, illetve a vizeletből ürülő ozmotikusan aktív anyag is okozhat fokozott vízvesztést.

A renalis koncentrálóképeség beszűkülésének örökletes formája az antidiuretikus hormon (ADH)/vazopresszin receptorának mutációja vagy az aquaporin AQP₂ csatorna defektusa következtében jöhet létre. Szerzett formái gyógyszerhatás (a leggyakoribbak: aminoglikozidok, amphotericin B, cisplatin, foscarnet, furosemid, lítium, meticillin, rifampicin, vinblastin), elektroliteltérések (hypokalaemia, hypercalcaemia, hypercalciuria), vesebetegségek (veseelégtelenség bármely formája, renalis tubularis acidózis – RTA, Fanconi-szindróma, illetve obstruktív uropathia) és szisztémás betegségek (amyloidosis, sarcoidosis, sarlósejtes anémia, Sjögren-szindróma, szarkóma) kapcsán alakulhatnak ki. Az elektroliteltérések esetén a szóba jövő kórokok tovább bővülnek (Bartter-szindróma típusai). Ozmotikus diuresissel elsősorban diabetes mellitusban (glükóz), mannisolkezelés során, illetve sóvesztő szindrómákban találkozunk.

Az **extrarenalis okok** közül kiemelendő a primer polydipsia és az ADH idiopátiás vagy neurogén hiánya. Az idiopátiás ADH-hiányesetek egy része örökletes, más részében autoimmun folyamat lehet felelős az ADH-hiányért. A neurogén ADH-hiány a hipofízist érintő primer agytumor, koponyatrauma, központi idegrendszeri gyulladás vagy ritkán histiocytosis X következtében jöhet létre.

3. PANASZOK / TÜNETEK / ÁLTALÁNOS JELLEMZŐK

A polyuria legkorábbi tünete a Bartter-, illetve Bartter-like szindróma antenatális formáiban polihidramnion lehet. Később általában pollakisuria, illetve ismételten jelentkező éjszakai enuresis hívja fel a figyelmet. Csecsemőkorban a pelenkák gyors elázása lehet az első jel. Feltűnő lehet a fokozott folyadékfogyasztás. Ha diabetes mellitus vagy insipidus a polyuria oka, a folyadékfogyasztás gyakran nem tud lépést tartani az extrém mértékű folyadékvesztéssel, ilyenkor dehidráció klinikai tünetei észlelhetők, gyakran központi idegrendszeri tünetekkel is, mint irritabilitás vagy konvulziók, illetve láz. A krónikusan fennálló folyadékhiány étvágytalanság mellett a szomatikus és mentális fejlődés lelassulásához vezethet. Gyakori tünet az obstipáció. A központi idegrendszeri tünetek és a fejlődésbeli elmaradás napjainkban ritka tünetei a polyuriás állapotoknak (korai diagnózis).

A polyuria kezdete, mértéke és kísérő tünetei segíthetnek a polyuriás állapotok elkülönítésében. Néhány példa: A koncentrálóképeség szerzett zavarai általában enyhébb fokú a polyuria, mint az öröklött formák esetén. Centrális eredetű diabetes insipidus általában hirtelen kezdetű polyuriával jár. Ugyanezen esetekben a betegek jeges vizet kívánnak. Diabetes mellitusban a polyuriát általában megelőzi egy infekció. Primer polydipsiában az éjszakai órákban csökken a vizelet mennyisége.

4. A BETEGSÉG LEÍRÁSA

4.1. Érintett szervrendszer(ek)

Vizeletkiválasztó rendszer, központi idegrendszer, endokrin szervek. A polyuria következtében létrejövő folyadéktér-változások révén érintett lehet a keringési rendszer.

4.2. Genetikai háttér

A polyuria számos genetikailag (is) meghatározott betegség vezető tünete lehet, köztük a krónikus veseelégtelenséghez vezető örökletes cisztás vesebetegségek, a nephronophtisis, a cystinosis, illetve az 1-es típusú diabetes mellitus. Ezen betegségek genetikáját illetően utalunk az idevonatkozó szakmai protokollokra.

Számos örökletes betegség esetében azonban a polyuria a betegség lényegéhez tartozik, ezek genetikájának tárgyalását itt is indokoltnak tartjuk.

Az **idiopátiás centrális diabetes insipidus** autoszom domináns vagy recesszív öröklődésű lehet. A mutáció az ADH-t kódoló gént érinti, mely a 20p13 locuson található.

A **renalis diabetes insipidus** X-kromoszómához kötött recesszív öröklődésű formájában az ADH-t (vazopresszint) kódoló AVPR2 gén mutációja áll fenn. Eddig mintegy 30 különböző mutációt írtak le az Xq28 locuson. Ez a forma teszi ki a renalis diabetes insipidus eseteinek mintegy 90%-át.

A renalis diabetes insipidus 10%-nyi autoszom recesszív vagy domináns öröklődésű formájában az aquaporin-2 (AQP₂) vízcsatorna 12q13 locuson kódolt mutációja felelős a polyuriáért.

A **Bartter-szindróma** különböző típusai autoszom recesszív módon öröklődő, a Henle-kacs vastag felszálló szárában csökkent sóvisszaszívással és hypokalaemiás alkalosissal járó, klinikailag hasonló, de kórélettanilag eltérő kórképek. Az 1-es típus esetén a Na-K-2Cl kotranszporter (NKCC2) mutációja okozza az elektroliteltérést (15q15-q21.1). A 2-es típusban az ATP-szenzitív káliumcsatorna (ROMK) mutációja áll fenn (11q24). A 3-as típus a B klorid csatornát érinti (CLCNKB) (1p36). A 4-es típus süketéssel jár, és az A és B klorid csatornák működését szabályozó BSDN gén mutációja okozza (1p31). A Gitelmann-szindróma a tiazidszenzitív Na-Cl kotranszporter

mutációja következtében jön létre (16q13), klinikailag a hypocalcuria és hypomagnesaemia alapján különíthető el a Bartter-szindróma egyéb típusaitól.

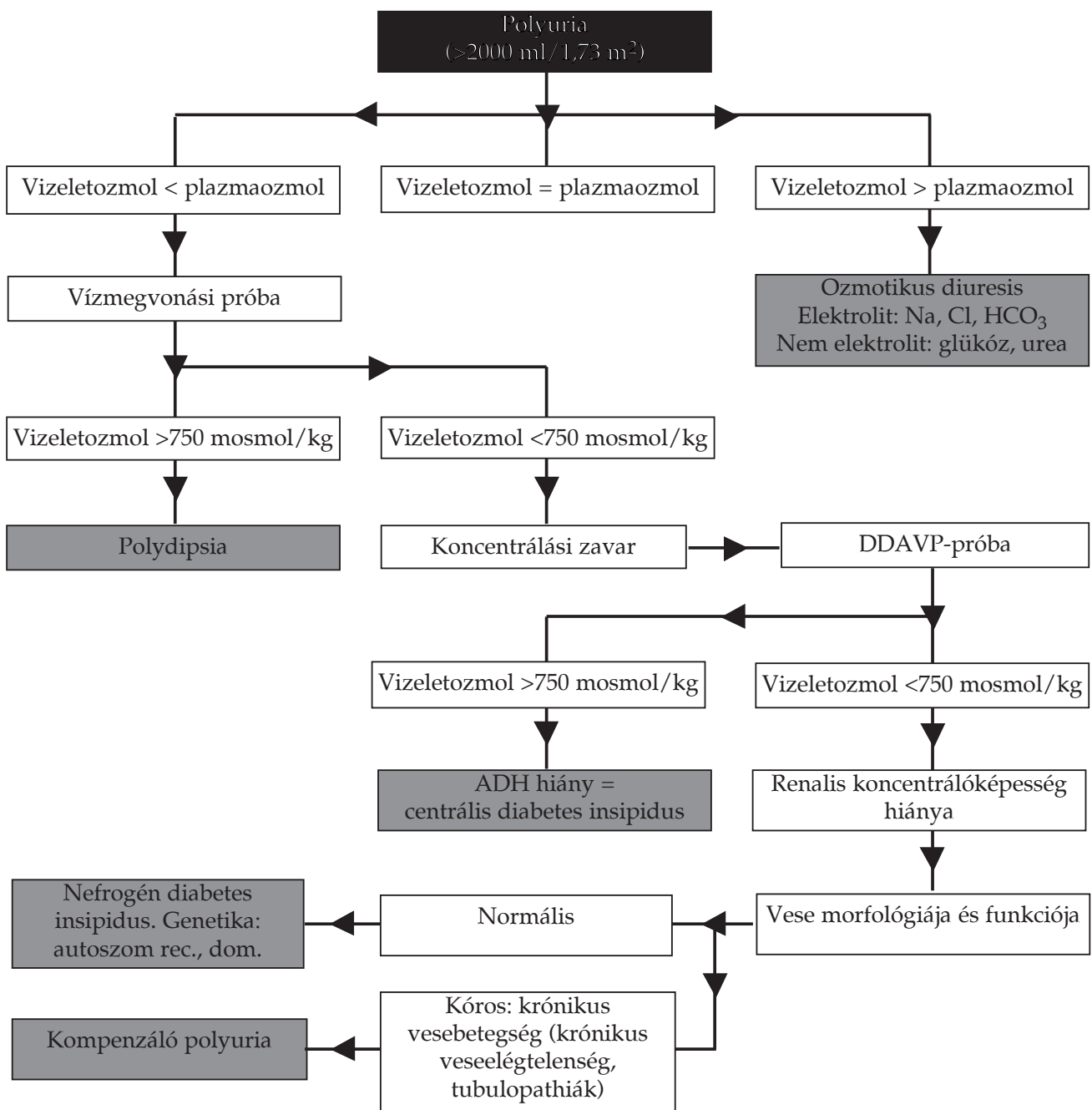
A **Fanconi-féle renotubularis szindróma** egyes eseteiben tisztázott a 15q15.3 locuszhoz kötött autoszom domináns öröklésmenet.

4.3. Jellemző életkor

Bármely életkorban előfordul.

II. DIAGNÓZIS

1. DIAGNOSZTIKAI ALGORITMUSOK

2. ANAMNÉZIS

Család: polyuria a családi anamnézisben a diabetes insipidus örökletes formáira vagy öröklődő egyéb vesebetegségekre irányítja a figyelmet.

Egyéni anamnézis: polihidramnion (Bartter-szindróma?). Folyadékfogyasztási szokások, éjszakai enuresis. Vizeletürítés módja: gyenge vizeletsugár (obstruktív uropathia?). Központi idegrendszeri fertőző betegség, trauma, tumor, műtét. Gyógyszeresedés, mely a koncentrációképesség zavarát okozhatja.

3. FIZIKÁLIS VIZSGÁLATOK

Különös figyelmet kell fordítani a következő szempontokra: általános állapot, hidráltság, acetonelektrolitok klinikai tünetei, pszichomotoros és szomatikus fejlettség, neurológiai status, központi idegrendszeri sérülés tünetei, infekciós tünetek.

4. KÖTELEZŐ (MINIMÁLISAN ELVÉGZENDŐ) DIAGNOSZTIKAI VIZSGÁLATOK (FELHASZNÁLT BIZONYÍTÉKOK, AZOK SZINTJEI)

4.1. Laboratóriumi vizsgálatok

Szérumelektrolitok: Na, K, Cl, Ca, P, ozmolaritás, kreatinin és karbamid-nitrogén. Vércukor. Vérgázanalízis (RTA?).

Vizeletozmolaritás, fajsúly (reggeli első!). Vizelelektrolitok, cukor, illetve számított Fe_{Na} .

Alacsony vizeletozmolaritás esetén „szabadvíz-diuresisre” kell gondolni, melynek oka primer polydipsia, centrális vagy nefrogén diabetes insipidus lehet. Primer polydipsia esetén a szérum ozmolaritása is alacsony, míg diabetes insipidusban ez magas.

Magas vizeletozmolaritás esetén további vizsgálatokkal pontosítani kell a vizeletben ürülő, a polyuriáért felelős ozmotikusan aktív anyagot.

4.2. Képpalkotó vizsgálatok

Hasi ultrahang a vesék szerkezetének megítélésére.

Koponya MRI: hipofízis hátsó lebeny, tumor?

4.3. Egyéb

Nem lehet eléggé hangsúlyozni a napszakonként precízen meghatározott folyadékforgalom-folyadékkegyensúly fontosságát, mely eszközt nem igényel, de időt és odafigyelést igen. Sokszor ez az első lépés szükségtelenné teszi a további vizsgálatokat.

5. KIEGÉSZÍTŐ DIAGNOSZTIKAI VIZSGÁLATOK (FELHASZNÁLT BIZONYÍTÉKOK, AZOK SZINTJEI)

Vízmegvonás próba a koncentrációképeség megítélésére. Célja az endogén ADH-elválasztás serkentése a plazmaozmolaritás emelése útján. A bazális szérumszám- és vizeletoszmolaritás és elektrolitkoncentrációk meghatározását követően, reggeli elfogyasztása után a gyermek szomjazik max. 7 órán át (csecsemők max. 4 órán át). A próba végpontjai: a testsúly 3–5%-os csökkenése (dehidráció), illetve 1014-es vizeletfajsúly elérése. A próba során 2 óránként súlymérés és vizeletfajsúlymeghatározás.

Ha a polyuria nem csökken, illetve a vizeletfajsúly nem emelkedik a próba során, **DDAVP**-t kell adni intranasalisan (exogén szintetikus ADH-származék): gyermekeknek 20 µg-ot, csecsemőknek 10 µg-ot, újszülötteknek 5 µg-ot.

A próba során a vizeletoszmolaritás normálesen >450 mosm/kg, a vizelet/szérumszám aránya $>1,5$, illetve a vizelet/szérumszám aránya a kiindulási értékhez képest legalább 1-gyel emelkedik. Centrális diabetes insipidus esetén a DDAVP-re normálreakció jelentkezik. Nefrogén diabetes insipidusban DDAVP-re sincs változás.

III. KEZELÉS

III/1. NEM GYÓGYSZERES KEZELÉS (FELHASZNÁLT BIZONYÍTÉKOK, AZOK SZINTJEI)

Diéta

Gyermekkorban a primer polydipsia fenntartásáért igen gyakran a magas cukortartalmú üdítők megszokásból való fogyasztása felelős. Ezek helyett ásványvíz fogyasztása sokszor önmagában jótékony hatású.

IV. AZ ELLÁTÁS MEGFELELŐSÉGÉNEK INDIKÁTORAI

Szakmai munka eredményességének mutatói

(folyamat-, eredményindikátorok Eü. K. 2003/13. számában megjelent indikátorok mintájára kérjük megadni)

IRODALOM

Saborio P, Tipton GA, Chan JCM. Diabetes insipidus. *Pediatrics in Review*. 2000;21:122–129.

Kovacevic L, Stone R. Polyuria. In Cochat P (ed.). *ESPN Handbook*, European Society for Pediatric Nephrology, 2002, 96–99.

